

Araştırma Makalesi

Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlüğün İmkânı

The Possibility of Freedom as Non-Domination

Demet KONUR ŞEN Asst. Prof. Dr., Kirikkale University, Faculty of Humanities and Social Sciences, demet_konur@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-4951-0947	Kamil ŞAHİN Prof. Dr., Kirikkale University Faculty of Humanities and Social Sciences sahinkml@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-8208-3916
---	---

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
13.11.2025	07.12.2025

Öz

Bu çalışma, Philip Pettit'in cumhuriyetçi siyaset felsefesi bağlamında özgürlüğü tahakkümsüzlük olarak yeniden kavramsallaştırma girişimini incelemektedir. Çalışmanın amacı, modern düşüncede genellikle bireyin dış müdahaleden korunmasını esas alan negatif özgürlük ve bireyin kendi yaşamı üzerinde tam denetim kurabilmesini vurgulayan pozitif özgürlük biçiminde iki temel anlayış çerçevesinde ele alınan özgürlüğün, Pettit'in tanımlaması çerçevesinde yalnızca müdahalesizlik değil, aynı zamanda keyfi gücün kurumsal olarak sınırlandırıldığı bir statü olduğunu gösterme ve bunun pratikteki gerçekleşme imkânını soruşturmadır. Çalışma, cumhuriyetçi geleneğin tarihsel köklerinden hareketle Pettit'in teorisini felsefi, kavramsal, normatif ve eleştirel düzeylerde tartışmaktadır. Bu bağlamda yöntem olarak nitel bir felsefi çözümleme yaklaşımı benimsenmiş, metin temelli analiz ve kavramsal karşılaştırmalar yoluyla özgürlük, tahakküm ve keyfilik kavramlarının yapısal koşulları irdelenmiştir. Pettit'in çift kanallı demokrasi modeli üzerinden, özgürlüğün kurumsal güvencelerle nasıl mümkün olabileceği değerlendirilmiş; liberal, komüniteryen, Marksist ve feminist eleştiriler ışığında modelin sınırlılıkları tartışılmıştır. Sonuç olarak çalışma, tahakkümsüzlüğün yalnızca hukuki değil, toplumsal ve etik bir süreç olarak yeniden düşünülmesi gerektiğini, özgürlüğün ancak hesap verebilir kurumlar, şeffaf yönetim ve etkin yurttaş katılımı aracılığıyla sürdürülebileceğini ortaya koymaktadır. Pettit'in yaklaşımı, özgürlüğü bireysel özerklikten toplumsal karşılıklılaşma taşıyan dinamik bir normatif çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Philip Pettit, Tahakkümsüzlük, Keyfilik, Cumhuriyetçi Özgürlük, Hesap Verilebilirlik.

Abstract

This study investigates Philip Pettit's reconceptualization of freedom as non-domination within the context of republican political philosophy. The primary objective is to demonstrate that, unlike the modern dichotomy of negative and positive freedom, Pettit's concept represents a status defined not only by the absence of interference but also by the institutional limitation of arbitrary power. A secondary aim is to investigate the possibility of its practical realization. The study analyzes Pettit's theory across philosophical, conceptual, normative, and critical dimensions, grounding the discussion in the historical roots of the republican tradition. Adopting a qualitative philosophical analysis approach, the research examines the structural conditions of freedom, domination, and arbitrariness through text-based analysis and conceptual comparisons. Applying Pettit's dual-channel democracy model, the study assesses how freedom is secured through institutional safeguards and discusses the model's limitations in light of liberal, communitarian, Marxist, and feminist critiques. Ultimately, the study demonstrates that non-domination is a condition that must be conceived not only as a legal but also as a social and ethical process, arguing that freedom can only be sustained through accountable institutions, transparent governance,

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Konur Şen, D. & Şahin, K., 2025, Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlüğün İmkânı, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 60(4), 4520-4534.

and effective citizen participation. Pettit's approach offers a dynamic normative framework that reorients freedom from individual autonomy toward social reciprocity.

Keywords: Philip Pettit, Non-domination, Arbitrariness, Republican Freedom, Accountability.

1.Giriş

Modern siyaset felsefesinde özgürlük kavramı hem bireysel özerkliğin hem de toplumsal düzenin anlamlandırılmasında merkezi bir yere sahiptir. Özgürlük kavramına ilişkin bir araştırma, kaçınılmaz olarak kavramın çok anlamlı doğasına temas edecektir. Tarihsel süreçte özgürlüğe atfedilen tüm anlam katmanlarını kapsamlı biçimde ele almak bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Ancak bu kavramın anlamı, tarihsel süreç içinde farklı siyasal ve felsefi bağlamlarda yeniden tanımlanmış; özellikle liberal gelenek içinde özgürlüğün "müdahalesizlik" (non-interference) olarak yorumlanması, bu kavramın toplumsal ilişkilerden ve iktidar biçimlerinden soyutlanmasına neden olmuştur.

Siyaset felsefesi içerisinde ortaya atılan yüzlerce özgürlük tanımının çağdaş teorisyenlerden biri olan Berlin tarafından genel olarak iki tür ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Bu açıdan Berlin, "Two Concepts of Liberty"de negatif özgürlüğü (freedom from), kişinin müdahaleden muaf olduğu alan olarak tanımlarken pozitif özgürlüğünse (freedom to) kişinin kendi yaşamını ve eylemlerini kontrol etmesi ve kendisinin efendisi olma arzusu olduğunu belirtir (Berlin, 2002, s. 168-190). Bu özgürlük anlayışına karşı geliştirilen eleştirilerin başında, çağdaş cumhuriyetçi düşünür Philip Pettit'in eleştirisi gelir. Pettit, özgürlüğü yalnızca dışsal müdahaleden azade bir durum olarak değil, aynı zamanda tahakkümün (domination) yokluğu olarak kavramsallaştırır. Ona göre, bir bireyin özgürlüğü, yalnızca fiili olarak engellenmemesinde değil, başkalarının keyfi iradesine tâbi olmamasında yatar (Pettit, 1996, s. 578).

Bu noktada Pettit'in yaklaşımı, klasik negatif özgürlük anlayışının bireysel alanı koruma kaygısını reddetmeden, onu yapısal iktidar ilişkileriyle bağlantılandırır. Özgürlük, artık yalnızca bireyin dışsal müdahalelere karşı korunması değil, aynı zamanda bu müdahalenin keyfi olup olmamasına göre değerlendirilen bir toplumsal statü haline gelir. Pettit bu yönüyle, antik cumhuriyetçi geleneği modern siyaset felsefesine uyarlayarak, özgürlüğü "tahakkümsüzlük" (non-domination) kavramı üzerinden yeniden tanımlamaktadır. Ona göre, özgürlüğün imkânı, yalnızca müdahalenin yokluğunda değil, keyfi gücün kurumsal olarak sınırlandırılmasında yatmaktadır (Pettit, 1998).

Pettit'in özgürlük anlayışının dayandığı temel varsayım, bireylerin birbirlerine ve devlet otoritesine karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde var olduğudur. Bu nedenle özgürlük, bireysel bir özellikten ziyade, kurumsal ve toplumsal koşullar tarafından belirlenen bir statüdür. Tahakkümsüzlük bu bağlamda, yalnızca fiziksel baskının yokluğu değil, aynı zamanda bireyin kendi iradesi dışında bir gücün keyfi kararlarına maruz kalmaması anlamına gelir. Pettit, bu durumu "başkasının iradesine tâbi olmama" (not being subject to the will of another) şeklinde tanımlar ve özgür bireyin, kendisini ilgilendiren kararlarda hesap verebilir mekanizmalar aracılığıyla söz sahibi olması gerektiğini savunur (Pettit, 1997, s. 55).

Özgürlüğün tahakkümsüzlük olarak yeniden kavramsallaştırılması, yalnızca bireysel eylem alanlarını değil, aynı zamanda demokratik yönetim biçimlerini de dönüştürür. Pettit'e göre bir toplumun özgür sayılabilmesi, bireylerin rastlantısal olarak değil, kurumsal güvenceler aracılığıyla keyfi iktidardan korunmasına bağlıdır. Bu nedenle, cumhuriyetçi özgürlük anlayışı yalnızca bireylerin haklarını değil, bu hakları güvence altına alan kamusal kurumların işleyişini de merkeze alır. Bir toplumda özgürlüğün, bireylerin birbirlerinin merhametine kalmadan yaşayabildiği ölçüde mümkün olduğunu ifade eden Pettit (1997, s. 68), özgürlüğün etik değil, kamusal bir statü olduğunu vurgular.

Bu yaklaşım, Isaiah Berlin'in negatif ve pozitif olarak betimlediği iki özgürlük kavramı ayrımının felsefi ve politik sınırlarının ötesine geçme iddiasındadır. Berlin için negatif özgürlük, bireyin dışsal müdahalelerden korunmasıyken; pozitif özgürlük, bireyin kendi kendisini yönetebilme kapasitesidir. Pettit ise tahakkümün yokluğu olarak adlandırdığı özgürlüğü yalnızca "müdahalesizlik" ve "özyönetim" karşıtlığının ötesinde, iktidarın keyfiliğine karşı tesis edilen kurumsal bir direnç biçimi olarak yorumlar (Pettit, 2002, s. 341). Bu noktada Pettit'in katkısı, özgürlüğün koşullarını yalnızca bireyin içsel yetilerine değil, onun toplumsal ve siyasal bağlamına yani güvence altına alınmış bir statüye yerleştirmesidir.

Dolayısıyla "tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün imkânı" sorusu, yalnızca felsefi bir soyutlama değil, aynı zamanda modern demokrasilerin meşruiyetini belirleyen bir ilke olarak betimlenebilir. Özgürlük, yalnızca fiili dışsal müdahalenin yokluğuyla değil, bireylerin kamusal karar süreçlerinde hesap

verebilirlik mekanizmaları aracılığıyla potansiyel keyfilığe karşı korunmasıyla mümkündür. Bu nedenle Pettit'in cumhuriyetçiliği, yalnızca bireyler arası ilişkilerde değil, devlet ile yurttaş arasındaki ilişkide de keyfi güce karşı sistematik bir güvence arayışıdır. Tahakkümsüzlük, bu anlamda, özgürlüğün hem etik hem de politik boyutunu iç içe geçirmektedir.

Pettit'in özgürlük anlayışı, aynı zamanda Hobbes ve Locke gibi modern siyaset düşünürlerinin mirasıyla açıkça polemik halindedir. Hobbes'un "özgürlük, dışsal engellerin yokluğudur" biçimindeki minimalist tanımını yetersiz bulan Pettit, bu yaklaşımın iktidar ilişkilerindeki asimetrisi ve bireyin iradesel bağımlılığını görmezden geldiğini belirtir (Pettit, 2012, s. 113-115). Ona göre, Hobbes'un özgürlük tanımı bireyin fiilî engellenmeme durumunu esas alırken, bireyin başkasının iradesine tâbi olup olmamasını göz ardı eder. Bu kritik ayırım, özgürlüğün yalnızca "eylem" (ne yapabildiğimiz) değil, aynı zamanda "statü" (başkasına ne ölçüde bağımlı olmadığımız) ile ilgili bir kavram olduğunu kesin olarak ortaya koyar.

Bu çalışma, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün imkânını felsefi, etik ve siyasal düzlemlerde tartışmayı amaçlamaktadır. Pettit'in bu kavramsallaştırması, özgürlüğü yalnızca bir "haklar toplamı" ya da "irade özerkliği" olarak değil, iktidarın keyfilliğini sınırlayan kurumsal ve toplumsal bir düzen olarak ele alır. Bu çerçevede makalenin temel sorusu şudur: Modern bir bireyin ve toplumun gerçekten özgür olabilmesi için hangi kurumsal, etik ve siyasal koşulların zorunlu olarak sağlanması gerekir? Bu köklü soruya yanıt ararken, çalışmada öncelikle Pettit'in tahakkümsüzlük kavramı teorik olarak temellendirilecek ve ardından özgürlüğün bu anlamda nasıl mümkün olabileceğini, hangi toplumsal ve politik mekanizmalarla desteklenebileceğini inceleyecektir. Çalışma, Pettit'in özgürlük anlayışının cumhuriyetçi kökenleri, tahakküm ve keyfilik kavramlarının felsefi temelleri, özgürlüğün etik ve toplumsal koşulları, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün kurumsal imkânı ve bu özgürlük anlayışının modern demokratik düşünce açısından sonuçlarının tartışılmasıyla sonuçlandırılacaktır. Böylece, "tahakkümsüzlük olarak özgürlük" kavramı yalnızca Pettit'in kuramsal çerçevesinde değil, aynı zamanda çağdaş siyaset felsefesinde özgürlüğün yeniden düşünülmesi için bir imkân alanı olarak tartışılacaktır. Çalışma, özgürlüğün bireysel özerklikten toplumsal karşılıklılığa doğru genişleyen bir boyut kazandığını ve özgürlüğün gerçek anlamda gerçekleşebilme imkanını soruşturmaktadır.

2. Cumhuriyetçi Geleneğe Özgürlük ve Tahakküm Kavramı

Cumhuriyetçi düşünce, özgürlük kavramını siyasal topluluğun yapısıyla ve iktidarın kullanım biçimiyle ilişkilendiren köklü bir geleneğe sahiptir. Bu gelenek, bireyin özgürlüğünü yalnızca dışsal engellerin yokluğu olarak değil, aynı zamanda keyfi güce karşı tesis edilmiş kurumsal bir güvence olarak tanımlar. Cumhuriyetçi özgürlük anlayışı, antik Roma'daki *libertas* kavrayışına kadar uzanır. Roma yurttaşı için özgür olmak, bir efendiye tâbi olmamak, yani başkasının keyfi iradesine maruz kalmadan yaşayabilmektir (Çelik, 2013, s. 127). Cicero, özgürlüğü "*non sub homine sed sub lege vivere*" (bir insanın buyruğu altında değil yasa altında yaşamak) olarak tanımlar ve özgürlüğü yasalarla güvence altına alınmış yurttaşlık statüsüyle özdeşleştirmektedir (Cicero, 2021, s. 30). Bu, özgürlüğün yalnızca eylem alanına değil, kişinin toplumsal ve hukuki statüsüne ilişkin temel bir kavrayışını temsil etmektedir.

Roma kökenli özgürlük anlayışı, Rönesans döneminde Niccolò Machiavelli tarafından yeniden formüle edilmiştir. Machiavelli'ye göre özgürlük, yurttaşların birbirlerinin keyfi iradesine tâbi olmadığı, kamusal yaşamın aktif biçimde paylaşıldığı bir *res publica* düzeninde mümkündür (Machiavelli, 2021). Machiavelli, özgür bir cumhuriyetin temel koşulunu hiç kimsenin başkasının iktidarına mutlak olarak tâbi olmaması biçiminde tarif etmektedir. Böylece özgürlük sadece kurumsal dengeyi değil aynı zamanda siyasal katılımı zorunlu kılan bir kavram haline gelir.

Bu tarihsel çerçeve, modern cumhuriyetçi düşüncenin fikri temelini önemli ölçüde belirlemektedir. Philip Pettit, bu geleneğin tarihsel olarak Cicero, Livy ve Polybius gibi düşünürlerden, Machiavelli, Harrington ve Sidney üzerinden Amerikan Devrimi'ne uzandığını belirtir. Cumhuriyetçi geleneğin modern dönemdeki temsilcileri arasında özellikle James Harrington, Algernon Sidney ve John Milton öne çıkar. Bu düşünürler, İngiliz İç Savaşı sonrasında özgürlüğü, kraliyet tahakkümüne karşı halk egemenliğiyle özdeşleştirirler (Pocock, 1975). Bu düşünürler için özgür bir toplum, yurttaşların birbirlerinin iradesine tâbi olmadığı, gücün kamusal denetime açık olduğu bir toplumdur.

Cumhuriyetçi geleneğin özgürlük anlayışı, modern dönemde negatif özgürlük anlayışının yükselişiyle birlikte gölgede kalmıştır. Thomas Hobbes ve onu izleyen Bentham ile Berlin, özgürlüğü “müdahalesizlik” (*non-interference*) olarak tanımlayarak, özgürlüğün toplumsal ilişkilerdeki güç asimetrisinden bağımsız bir durum olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hobbes için özgürlük, bir kişinin, fiziksel engeller tarafından tutulmadan istediğini yapabilme durumudur. Pettit’e göre bu tanım, özgürlüğü yalnızca fiili bir durum olarak ele almakta, bireyin başka birinin keyfi iradesine tâbi olma olasılığını dışarıda bırakmaktadır (Pettit, 2012, s. 113-116).

Bu noktada Pettit’in müdahalesi, özgürlüğün anlamını yeniden kurmak bakımından belirleyicidir. Ona göre, Hobbesçu gelenekte birey, efendisinin iyi niyetine bırakılmış bir köle kadar “özgür” kabul edilir, çünkü efendi fiilen müdahale etmedikçe köle engellenmemektedir (Hobbes, 2012, s. 103). Ancak Pettit, böyle bir durumda kölenin özgür sayılmasının saçma olduğunu vurgular; zira özgürlük yalnızca eylemde bulunabilme (fiili durum) değil, aynı zamanda keyfi güce tâbi olmama (ilişkisel statü) durumudur (Pettit, 1996, s. 581).

Mill’in zarar ilkesi (harm principle) merkezli özgürlük anlayışı da bu tahakküm karşıtı perspektiften eleştirilir. Zarar ilkesine göre meşru siyasal/toplumsal müdahalenin tek gerekçesi, bir başkasına zarar verilmesini önlemektir. Bu bağlamda Mill’e göre özgürlük, başkalarını kendi mutluluklarından yoksun bırakmadığımız ve onların mutluluğa ulaşma çabalarını engellemediğimiz sürece, her birimizin kendi iyiliğini kendi bildiği yolda arama hakkıdır (Mill, 2023). Mill’in “tehlikeli köprü” örneğinde, kişi köprüünün tehlikesinden habersizse onu durdurup bilgilendirmek özgürlüğe müdahale değil, bilgilendirme yoluyla rızaya dayalı eylemi mümkün kılmaktır; haberdarsa ve yalnız kendini riske atıyorsa zorla engellemek meşru değildir (Scanlan, 1958, s. 196-199). Mill, özgürlüğün “paylaşıldıkça azalan” bir kaynak olmadığını, tersine, mümkün olan tüm fikirlerin ifade edilmesinin ve fikir çatışmasının epistemik ve ahlâkî fayda ürettiğini savunur. Düşünce ve ifade özgürlüğü, yanlışın düzeltilmesi, doğrunun canlı tutulması ve bireysel özerkliğin gelişmesi için zorunludur. Sınır, başkalarının haklarına saldırı eşiğidir. Zarar verme veya hak ihlali söz konusu olduğunda müdahale meşru hale gelir (Çağla, 2007, s. 59). Böylece Mill, potansiyel tahakküme değil müdahaleye odaklanmaktadır.

Cumhuriyetçi gelenekte özgürlüğün karşıtı “tahakküm”dür (*domination*). Tahakküm, bir bireyin ya da grubun başka biri üzerinde keyfi müdahale kapasitesi bulundurması anlamına gelir. Pettit, tahakkümü üç unsurla açıklar; ilki, failin başkalarının eylem alanına müdahale etme kapasitesi olması, ikincisi bu müdahalenin keyfi olması, yani müdahale edilenin çıkarlarını hesaba katmaksızın yapılabilmesi ve üçüncüsü, bu kapasitenin sürekli bir tehdit olarak mevcut bulunmasıdır. Özgür birey, yalnızca fiili müdahalenin yokluğuyla değil, bu tür keyfi gücün yapısal olarak ortadan kaldırılmasıyla özgürdür (Pettit, 1998). Bu anlamda Pettit, cumhuriyetçi geleneği modernize ederken iki yönlü bir yenilik getirir. Birincisi, özgürlüğün etik bir erdem olarak değil, siyasal bir statü olarak kavranmasıdır. İkincisi, özgürlüğün güvencesinin bireysel özerklikte değil, kamusal kurumların hesap verebilirliğinde bulunmasıdır.

Pettit bu yaklaşımını modernize ederken diğer teorisyenlerden ayrılmaktadır. Bu bağlamda Hannah Arendt, özgürlüğü ana hatları ile kamusal eylemde bulunma yetisi olarak tanımlar (Arendt, 1958, s. 175-180) Ancak Pettit, Arendt’in özgürlüğü eyleme indirgediğini düşünür. Ona göre özgürlük, yalnızca bireyin iradesine dokunulmaması değil, bireyin iradesinin rastlantısal olarak değil, kurumsal olarak güvence altına alınmasıyla mümkündür (Pettit, 1997, s. 55). Bu yaklaşım, özgürlüğü liberal bireycilikten çıkararak, kurumsal ilişkiler alanına yerleştirir. Pettit’in “cumhuriyetçi özgürlük” anlayışı, bireyin yalnızca devlet karşısında değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik ilişkilerde de tahakküme maruz kalmaması gerektiğini savunur. Bu nedenle, özgürlük yalnızca bir “haklar toplamı” değil, toplumsal güç ilişkilerinin düzenlenme biçimidir. Pettit’in özgürlükle onur (freedom with honor) arasındaki ilişkiye yaptığı vurgu da bu noktada önemlidir. Ona göre, bir insanın onurla yaşayabilmesi, başkasının keyfi iradesine tâbi olmamasına bağlıdır. Dolayısıyla onur, tahakkümsüzlükle özdeştir (Pettit, 1997, s. 53-54).

Cumhuriyetçi geleneğin modern yorumcularından biri olan Quentin Skinner da özgürlüğü, başkasının keyfi iradesine tâbi olmama anlamında tanımlar. Skinner’a göre, özgürlük yalnızca zorlamanın yokluğu değildir; bireyin bağımlı olmadan hareket edebilmesidir (Skinner, 2012, s. 85-90). Ancak Pettit, Skinner’dan farklı olarak özgürlüğün yalnızca bağımlılıkla değil, keyfiliğin kurumsal engellenmesiyle

sağlanabileceğini öne sürer. Bu açıdan Pettit'e göre özgürlük, yalnızca bağımlılığın yokluğu değil, müdahalenin hesap verebilir kılınmasıdır (Pettit, 2002, s. 340-343). Skinner için özgürlük, çoğu kez siyasi bağımsızlık veya öz-yönetim bağlamında değerlendirilirken Pettit'e göre özgürlük, kendi kaderini belirlemenin ötesinde, başkasının keyfi iradesine tâbi olmama durumu olarak betimlemektedir. Bir kölenin efendisinin merhametine bırakıldığı bir durumda, köle fiilen engellenmese bile özgür değildir; çünkü efendi dilediği anda müdahale edebilir. Bu durumda özgürlük, "eylem" değil "ilişki" kavramıdır. Dolayısıyla özgür olmak, keyfi bir güce tâbi olmamaktır. Pettit bu noktada klasik Roma'nın *libertas* kavramını yeniden yorumlayarak, özgürlüğü "antipower" yani güce karşı direnç biçiminde tanımlamaktadır (Pettit, 1996, s. 576-579).

Cumhuriyetçi geleneğin temel önermesi, özgürlüğün bireysel erdemlerle değil, kamusal düzenlemelerle korunabileceğidir. Bu nedenle Pettit, özgürlüğü mümkün kılan toplumsal düzeni hesap verebilir yönetim olarak adlandırmaktadır. Bu düzenin varlığı, bireylerin rastlantısal biçimde değil, hukuk devleti ve demokratik denetim mekanizmaları aracılığıyla korunmasına bağlıdır. Bu bağlamda Pettit, özgürlükle demokrasiyi birbirine içkin kavramlar olarak görür. Ona göre, demokratik bir düzen, yurttaşların birbirlerinin merhametine kalmadan yaşayabilmelerini sağlar ve böylece tahakkümsüzlük, özgürlüğün koşulu haline gelir (Pettit, 2015, s. 4-6). Cumhuriyetçi geleneğin tarihsel sürekliliği, özgürlüğün her zaman tahakküm karşıtı bir ilke olarak kavranmasında yatar. Roma yurttaşı için tahakküm, yalnızca bir efendinin varlığı değil, aynı zamanda onun potansiyel müdahalesiyle biçimlenen bir korku ilişkisini ifade etmekteydi. Machiavelli için de özgür bir cumhuriyet, yurttaşların kendi yasalarına tâbi olduğu, kimsenin başkasının keyfi iradesine tabi olmadığı bir düzendi. Pettit, bu tarihsel mirası modern koşullarda yeniden yorumlayarak, özgürlüğün artık yalnızca siyasal özerklik değil, kurumsal denetim ve şeffaflık ilkeleriyle korunması gerektiğini savunur.

Özgürlüğü etik özdenetimden siyasal eşitliğe taşıma düşüncesini barındıran bu anlayış açısından bir toplumun özgür sayılabilmesi, yurttaşların yalnızca seçim hakkına sahip olmasıyla değil, aynı zamanda yönetenlerin hesap verebilir olmasıyla mümkündür. Böylece özgürlük, ancak bireylerin başkalarının insafına kalmadan yaşamalarını sağlayan bir toplumsal düzenin ürünü olabilir. Bu bağlamda özgürlük, bireysel bir hak olmak yerine kamusal bir statü olabilir.

Cumhuriyetçi gelenekte Pettit, özgürlüğü müdahalesizlik ile özyönetim arasındaki klasik ikiliğin ötesine taşımıştır. Onun tahakkümsüzlük kavramı, özgürlüğü hem bireysel hem de kurumsal düzeyde yeniden tanımlama girişimi olarak değerlendirilebilir. Pettit'e göre özgür bir toplum, bireylerin keyfi güce maruz kalmadığı, devletin, piyasaların ve toplumsal ilişkilerin hesap verebilir kılındığı bir düzendir. Bu nedenle özgürlüğün imkânı, yalnızca yasal düzenlemelerde değil, bu düzenlemelerin keyfilığe kapalı biçimde işlemesine bağlıdır. Cumhuriyetçi gelenek bu açıdan, modern demokratik düşünceye güçlü bir eleştirel miras bırakır. Özgürlük, yalnızca bireyin kendi tercihlerine göre yaşaması değil, aynı zamanda o tercihleri mümkün kılan koşulların keyfi iktidardan arındırılmasını da gerektirmektedir.

3. Tahakküm, Keyfilik ve Özgürlüğün Yapısal Koşulları

Philip Pettit'in cumhuriyetçi özgürlük kuramında "tahakküm" (*domination*) ile "keyfilik" (*arbitrariness*) kavramları, özgürlüğün yalnızca fiilî müdahaleden azade bir durum olmadığını aynı zamanda keyfi müdahale kapasitesinin kurumsal olarak dışlandığı bir statü olduğunu gösteren en önemli kavramlardır. Pettit, özgür olmayan kişiyi, yalnızca engellenen kişi olarak değil, engellenme tehdidi altında, yani başkasının iradesinin elinde yaşamaya zorlanan kişi olarak tanımlarken (Pettit, 1996, s. 576-583) tahakküm ve müdahale arasındaki ayrıma büyük bir yer ayırmaktadır.

Tahakküm, bireyin başkasının keyfi gücüne maruz kalabilir durumda bulunmasıdır. Dolayısıyla fiilî müdahale olmasa bile, bir başkasının, kişinin işlerine dilediği gibi karışabilecek konumda olmasıdır. Bu nedenle tahakküm, mutlaka kötü niyet ya da zarar verme kastı gerektirmez; "iyiliksever" ya da "müdahale etmeyen" bir efendi de efendiliğini sürdürebilir ve kişi yine özgür değildir (Pettit, 2005, s. 92-94). Tahakküm ilişkisini karakterize eden durum, A'nın B'nin seçimlerine keyfi olarak müdahale edebilecek güçte olması ve bu gücü hesap vermeden kullanabilecek bir konumda bulunmasıdır (Pettit, 1998, s. 44).

Pettit'in tahakküm ile müdahale arasında ayırt ettiği iki önemli teze yer vermek bu ayrımı daha keskin bir şekilde ortaya koymayı sağlayacaktır. İlk olarak, müdahale olmadan tahakküm olabilir (şanslı köle): Efendi, kölenin hayatına fiilen karışmasa bile, köle efendinin iradesine bağımlı olduğu için özgür

değildir. Burada özgürlük bir eylem serbestisinden çok, bir statü meselesidir ve tahakkümle bağdaşmaz. İkinci olarak, her müdahale tahakküm değildir: Bir müdahale keyfî değilse, yani kurallara bağlı ve muhatabın nitelikli çıkarlarını izleyen ve itiraz/denetim yoluna açık bir tarzda gerçekleşiyorsa, o müdahale tahakküm sayılmaz.

Pettit, keyfî olmamanın iki koşulunu vurgular. Bunlardan birincisi “usulî koşul”dur. Müdahalenin, genel ve ilan edilmiş kurallara/prosedürlere uygun, öngörülebilir ve hesap verebilir olması (hukukun üstünlüğü, yargısal denetim, temsili mekanizmalar, şeffaflık vb.) gibi hususları içerir. İkincisi ise “esaslı koşul”dur. Müdahalenin, etkilenenlerin nitelikli çıkarlarını ve gerekçelerini gözetmesi; bu gerekçelerin kamuya açıklanabilir/itiraz edilebilir olması (contestability) gibi hususları içermektedir (Celikates, 2014).

Bu çerçevede “tahakkümsüz müdahale” (örneğin kamu yararı için kurallara bağlı vergi, karantina, trafik düzenlemeleri) mümkün ve meşrudur; buna karşılık “müdahalesiz tahakküm” (örneğin iyi huylu ama yetkisi sınırsız efendi) özgürlükle bağdaşmamaktadır. Bu açıdan cumhuriyetçi özgürlüğün ölçütü, müdahalenin olup olmamasından ziyade, keyfî güce tabi olup olmamaktır.

Özgürlüğü sadece müdahalenin olmaması ya da imkânsız hale getirilmesi olarak kabul eden liberallerin karşısında cumhuriyetçiliğin tahakkümsüzlüğü vurguyla savunmasının sebeplerini daha da berraklaştırmak için Cumhuriyetçilik adlı eserinde Pettit, tahakküm (domination) ile müdahale (interference) arasındaki farkı dört farklı senaryo üzerinden birbiriyle karşılaştırır. Birinci senaryo, en iyi senaryo olarak işaret edilir. Bu senaryoda ne müdahale ne de tahakküm bulunmamaktadır. İkisinin de bulunmaması olası senaryolar içinde en tercih edilen türdür. İkinci senaryo, en kötü senaryo olarak işaret edilen hem müdahale hem tahakkümün bulunduğu senaryodur. Müdahalenin tahakkümü de içerdiği ya da tam tersinin geçerli olduğu senaryo tipi hiç tercih edilmemektedir. Üçüncü senaryo da ise müdahalesiz tahakküm bulunur. Bu senaryo tipinde nazik, merhametli bir efendi ya da hükümdara tabi olma söz konusudur. Dördüncü senaryo tipi de tahakkümsüz müdahale olarak formüle edilmektedir. Burada söz konusu olan müdahale keyfî olmayan ve adil bir hukuk kuralına tabi olma şeklinde örneklendirilebilir (Celikates, 2014).

Pettit, özgürlüğü tahakküm etmeme olarak kabul ettiği için, tahakkümün yani bir başkasının keyfî müdahalesine maruz kalmanın özgürlüğün temel karşıtı olduğunu savunur. Keyfî olmayan bir müdahale ise özgürlüğü şartlandırmaktadır. Fakat yukarıdaki senaryolarda da görüldüğü gibi örneğin adil bir hukuk kuralı gibi örneklendirilebilen bu keyfî olmayan müdahaleler özgürlüğü tehlikeye atmamaktadır (Pettit, 2002). Dolayısıyla cumhuriyetçiliğin bir ideal olarak ortaya koyduğu özgürlük, keyfî olmayan müdahaleye alan açmaktadır.

Keyfî olmayan müdahaleye en güzel örnek olarak gösterilen devletin meşru güç olarak tahakkümü önleme girişimleri ise kaynakları yeniden dağıtma (silahlandırma), tahakküm edenlerin kaynaklarını kaldırma (silahsızlandırma) ve tahakküm etme ihtimali olan kişilere karşı diğerlerini savunma (koruma) şeklinde örneklendirilebilir (Pettit, 2005, s. 94-99). Fakat böylesi bir durumda devletin tahakkümü ortadan kaldırmaya çalışırken kendisi yeni bir tahakküm gücü haline gelebilir mi? Pettit, cumhuriyetçi gelenek içindeki devlet müdahalesinin, her konuda vatandaşların ortak ve kolayca beyan edebilecekleri çıkarlarını korumaya yardımcı ve ortak iyiyi gözetmeye yönelik oluşturulmuş anayasa ve kurumsal tasarımlara çok dikkat eden müdahaleler olduğunu söyler. Burada başka bir soruyla karşı karşıya kalınır ki o da bu tasarımların nasıl düzenleneceğidir. Pettit’e göre devletin tahakkümü, tahakkümü önlemede minimum seviyede tutulabilir. Buna dair en azından rasyonel bir umut vardır. Bu sebeple tahakkümün ortadan kaldırılması hususunda devlete güvenmek diğer tüm stratejilerden daha iyi bir sonuç verecektir. Dolayısıyla herkesin çıkarını düşünen ve ortak bir paydada buluşturmaya amaçlayan kanunlar ve tasarımlarla devlet tahakkümü ortadan kaldıracak en yetkili ve tek yetkili merci olarak kabul edilmektedir (Pettit, 2005, s. 99-100). Böylece tahakkümsüzlük yalnızca bir birey tarafından elde edilebilecek bir şey olarak nitelendirilmemektedir.

Başkalarının varlığını gerektiren tahakkümsüzlük, tahakkümsüzlüğün maksimize edildiği bir rejimde en makul çaresine kavuşmaktadır. Uygulanabilirlik ve arzulanabilirlik kısıtlamalarını karşılayan tahakkümsüzlük, normatif siyaset düşüncesinin merkezi bir iddiası olarak en iyi devlet içerisinde karşılık bulmaktadır. Bireyi, güçlülerin kaynaklarına karşı koruyan koruyucu kurumlar arasında, azınlığı çoğunluğun iradesine karşı koruyan gönüllü olmayan hukuk ve suçluların müdahalesini caydıran bir

ceza adaleti sistemi de sayılır. Ayrıca güçlülerin kaynaklarının düzenlenmesi de gerekmektedir. Örneğin hükümetin gücünü sınırlamak için düzenli seçimler, görev süresi sınırlaması, kuvvetler ayrılığı ve itiraz/denetim imkanları gibi geleneksel önlemler alınabilir. Yine insanlara temel kapasitelerde eşitlik sağlamak amacıyla tasarlanmış sosyal güvenlik, tıbbi bakım, kaza sigortası ve hukuki yardım gibi refah devleti girişimleri de tahakkümsüzlüğü güçlendirici uygulamalardır (Pettit, 1996, s. 584-588). Pettit, negatif özgürlük savunucularının aksine, anayasal otoritenin her tür müdahalesinin özgürlüğü zorunlu olarak kısıtladığı görüşünü reddeder. Ona göre keyfi olmayan, kurala bağlı ve itiraza açık müdahaleler, özgürlüğü zayıflatmak yerine tahakkümü önleyerek güvence altına alabilir.

Tahakküm koşullarında güçlü olanın denetim kurabildiğinin farkında olması, güçsüzün de bağımlılığının bilincinde bulunması ve iki tarafın bu eşitsiz konumu karşılıklı olarak tanıması söz konusudur ve bu durumda güçsüzler, güçlülerin insafına bırakılır. Buna karşılık tahakkümsüzlük sağlandığında kişi, başkalarının keyfi iradesine tabi olmaksızın kendi kaderi üzerinde tasarruf edebilir ve bu da bireyde “güce karşı güç” anlamında kurumsallaşmış yapılar çerçevesinde hak arama, itiraz/denetim mekanizmalarının farkındalığı ve genel olarak yurttaşlık kapasitesi yaratır. Böylece birey, sahip olduğu güvencelerin kurumsal düzenin ürünü olduğunun bilincine sahip olur (Pettit, 1996, s. 581-588).

Pettit’in çerçevesinde yurttaşların özgürlüğü, yalnızca müdahalesizlikle değil, keyfi güce tabi olmamanın kurumsallaşmasıyla güvence altına alınır. Bu nedenle Pettit, yurttaşların yönetim üzerindeki kontrolünü, klasik cumhuriyetçiliğin “yazarlık” metaforundan çok, “editöryel denetim” metaforuyla açıklar. Yurttaşlar, seçimler, yargısal denetim, ombudsmanlık (arabuluculuk), bilgi edinme ve istişare mekanizmaları ile -özellikle de itiraz yolları üzerinden-sonradan ve kesintisiz bir siyasal kontrol icra eder (Celikates, 2014, s. 47-50). Bu, normların geçerliliği oluşum sürecinden bağımsızdır anlamına gelmez, tersine, normların keyfi olmaması, hem usulî (genel kurallar, şeffaflık, hesap verebilirlik) hem de esaslı (etkilenenlerin nitelikli çıkarlarını gözetme ve itiraza açıklık) ölçütlere bağlanır ve bu ölçütlerin işlerliği yurttaşların katılımıyla sağlanır.

Pettit, tahakkümsüzlüğü sürdürülebilir kılmanın, çift kanallı bir demokratik düzen gerektirdiğini savunur. Bunlardan birincisi seçimsel (elektoral) denetim ve ikincisi itiraz/denetim (contestatory) yoluyla denetimdir (Pettit, 2006, s. 301-309). Seçim boyutu, temsilcilerin düzenli ve reel bir tekrarlanma ihtimaliyle seçilip görevden alınabilmesini; itiraz boyutu ise, yürütülen politikalara karşı yargı, ombudsman, bağımsız denetim kurumları, medya ve sivil toplum kanallarından etkili ve sonuç doğurucu itiraz imkânını ifade etmektedir (Pettit, 1998).

Pettit’in “tahakküm” ve “keyfilik” çözümlemesi, genel olarak özgürlüğü müdahalesizlikten ziyade kurumsal denetim ve kamusal gerekçelendirme ekseninde tanımlamaktadır. Bu nedenle özgürlüğün yapısal koşulları, öngörülebilir hukuk, etkin katılım ve aralıksız hesap verebilirlikten oluşmaktadır. Tahakkümsüzlük, yalnızca devletin gücünü sınırlamak değil, her tür gücü -devletsel, ekonomik, örgütsel, teknolojik- keyfilikten arındırmak anlamına gelmektedir. Böylece özgürlük, bir “boşluk” (müdahalesizlik) değildir ve kurumsal bir düzen ve kamusal bir ilişki olarak mümkün hâle gelebilmektedir. Fakat pratikte bu durumun tesis edilebilme imkânı oldukça zordur.

4. Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlüğe Eleştirel Bakış

Cumhuriyetçi özgürlük düşüncesi, modern siyaset felsefesinde önemli bir yenilenme hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Philip Pettit’in “tahakkümsüzlük olarak özgürlük” (*freedom as non-domination*) kavramı, yalnızca övgüyle değil, aynı zamanda ciddi ve köklü eleştirilerle de karşılanmıştır. Bu eleştiriler Pettit’in teorik çerçevesinin sınırlarını ve zayıf noktalarını ortaya koyarak çağdaş özgürlük tartışmasına çok boyutlu bir perspektif kazandırmaktadır.

Bu açıdan, cumhuriyetçiliğin özgürlüğü “pozitif” ve “kamusal” bir biçimde yeniden tanımlayarak bireysel özerklik alanını tehlikeye attığı iddiası ile liberal eleştiriler, Pettit’in kurumsal özgürlük vurgusunun topluluk değerlerini ve pratik erdemi ihmal ettiği düşüncesini ileri süren komüniteryan eleştiriler, cumhuriyetçiliğin ekonomik tahakkümü ve yapısal eşitsizlikleri yeterince hesaba katmadığını savunan radikal eleştiriler ve tahakkümsüzlüğün cinsiyetlendirilmiş tahakküm biçimlerini (patriyarka, ev içi güç ilişkileri) göz ardı ettiği yönündeki itirazları ile feminist eleştiriler dikkat çekmektedir.

Cumhuriyetçi özgürlük anlayışına yöneltilen en yaygın eleştirinin, liberal bireycilik temelinden geldiği söylenebilir. Isaiah Berlin’in “negatif özgürlük” tanımının özü olarak belirlenen “bir bireyin başkaları tarafından engellenmeksizin yapabildikleri” (Berlin, 2002, s. 121-123) biçimindeki ifade modern liberalizmin özgürlük anlayışını belirlemiş durumdadır. Bu bağlamda, Pettit’in tahakkümsüzlük kavramının, bazı liberal düşünürler tarafından, negatif özgürlüğün yerine pozitif bir özgürlük biçimini geçirerek bireysel özerklik alanını daralttığı düşünülmektedir (Carter, 2005, s. 24-26).

Analitik liberallerden Kramer, Pettit’in özgürlüğü keyfi iktidara tâbi olmama biçiminde tanımlamasının özgürlük kavramını “müdahalesizlik”ten “güvenceliklik”e kaydırıldığını ve bunun özgürlüğü bağımlı değişken hâline getirdiğini düşünmektedir (Kramer, 2003, s. 77-82). Bu açıdan Carter’a göre bir kişi, efendisinin keyfi müdahalesine açık olsa bile, fiilen engellenmedikçe özgürdür; aksi takdirde “özgürlük” yerine ancak “güvenlik”ten söz edilebilir (Carter, 2005, s. 25).

Liberal eleştirinin ikinci yönü, cumhuriyetçiliğin “özgürlüğü siyasal kurumlara fazla bağımlı kıldığı” bağlamındadır. Bu açıdan Gerald Gaus, Pettit’in “özgürlük ancak hesap verebilir kurumlarda mümkündür” tezinin, liberal özerklik idealini gölgelediğini düşünmektedir (Gaus, 2003, s. 91-94). Fakat Pettit, özgürlüğün yalnızca kurumsal olmadığını ancak kurumlar olmaksızın sürdürülemeyeceğini ve bireysel özerkliğin, keyfiliğin yapısal olarak engellendiği bir hukuk ve denetim rejimi olmadan anlamını yitirdiğini belirterek bu eleştiriye cevaplamaktadır (Pettit, 1998). Fakat Carter bu cevabı Pettit’in özgürlük tanımının “aşırı kamusal” olduğunu ve özel alanın özgürlüğünü zayıflattığını savunarak tekrar eleştirmektedir (Carter, 2005, s. 33).

Liberal gelenek açısından, Philip Pettit’in “tahakkümsüzlük olarak özgürlük” anlayışı, özgürlüğün özsel anlamını bireysel özerklikten uzaklaştıran bir yönelim olarak görülmektedir. Özgürlük, bireyin dışsal engellerden arınmış biçimde kendi iradesi doğrultusunda eyleyebilmesi olarak alındığında, kişinin öz iradesinin dış müdahalelerle kısıtlanmaması gerekir. Bu açıdan Pettit’in keyfi iktidara tâbi olmama vurgusu, özgürlüğü bireyin iradesinden çıkararak siyasal kurumların işleyişine bağlamaktadır. Yine Pettit’in tahakkümsüzlük olarak özgürlük anlayışı, özgürlüğü bireyin kendi tercihlerinin sonucunda ortaya çıkan bir durum olarak değil, kurumların sağladığı bir statü hâline getirmektedir ki bu durum, özgürlüğün bireysel bir değer olmaktan çıkıp kurumsal düzenin işlevine indirgenmesi anlamına gelmektedir. Böylece liberal kuram açısından özgürlük, bireyin kendi yaşamına ilişkin kararları mümkün olduğunca kamusal gözetimden ve siyasal kurumlardan bağımsız biçimde verebilmesidir. Dolayısıyla kamusal bir statüye dönüştürülerek bireyin özerklik alanının daraltılmaması gerekir.

Pettit’in cumhuriyetçi özgürlük anlayışına yöneltilen eleştirilerden bir diğeri ise komüniteryen düşünürlerin eleştirisidir. Bu eleştiri temelde, Pettit’in kurumsal vurguya fazlasıyla odaklanarak özgürlüğün erdemsel ve topluluk temelli yönlerini göz ardı ettiği iddiasına dayanmaktadır.

Sandel, Pettit’in cumhuriyetçiliğinin, klasik cumhuriyetçilerin aksine, yurttaşlık erdemine dayanmayan bir “mekanistik model” sunduğunu ileri sürmektedir. Sandel’e göre, Pettit özgürlüğü yalnızca kurumsal tasarımla güvence altına almaya çalışarak, topluluk bilincini ve kamusal erdemi ikincil konuma itmektedir (Sandel, 1996, s. 25-31). Taylor da benzer biçimde, özgürlüğün yalnızca keyfi gücün yokluğuna indirgenemeyeceğini, aynı zamanda kamusal aidiyet duygusu gerektirdiğini savunur (Taylor, 1995, s. 182-185).

Komüniteryen düşünürlerin Pettit’e yönelttiği eleştirilerin merkezinde, özgürlüğün topluluk bağlarından ve ortak iyiden kopararak kurumsal bir soyutlama düzeyine taşınması endişesi vardır. Bu açıdan özgürlük, sadece keyfiliğin yokluğu değil, birlikte yaşamının anlamlı bir biçimde paylaşılmasıdır. Pettit’in kuramında kurumlar yurttaşları erdemli olmaya gerek kalmadan korur; bu durum, özgürlüğü toplulukla kurulan ahlâkî bağlardan kopararak, birey ile devlet arasında işleyen soyut bir hukuk ilişkisine indirger. Sonuçta Pettit, özgürlüğü güvence altına almak isterken, onun yaşayan kültürel ve etik köklerini zayıflatır; özgürlük, artık ortak bir yaşam biçimi değil, kurumsal bir düzenleme haline gelir.

Pettit’in cumhuriyetçi özgürlük anlayışına yöneltilen bir diğer eleştiri, radikal demokrasi ve Marksist gelenekten gelir. Bu yaklaşımlara göre Pettit’in tahakküm analizinde ekonomik güç ilişkileri yeterince hesaba katılmamaktadır. Bu açıdan Gourevitch, işyeri tahakkümünün cumhuriyetçi kuramda gerekli ilgiyi görmediğini savunarak Pettit’in tahakküm kavramını devlet merkezli tuttuğunu, üretim ilişkilerindeki keyfi gücü ikincil düzeye ittiğini belirtir (Gourevitch, 2013, s. 595-602). Rostbøll’a göre bir işçinin, işverenin keyfi kararlarına tâbi olması, klasik anlamda özgürlük ihlalidir ama Pettit’in

modeli, bu tür ekonomik bağımlılıkları ikincil alan olarak ele almaktadır (Rostbøll, 2008, s. 99-102). Pettit, bu eleştirileri tahakkümün yalnızca devletin değil, tüm güç biçimlerinin özelliği olduğu (Pettit, 1998) fikri ile önemli ölçüde kabul etmektedir. Fakat ekonomik güçlerin kontrol altına alınması ile özgürlüğün korunabileceğini düşünmektedir.

Marksist perspektife göre özgürlük, yalnızca devletin değil, ekonomik sistemin de dönüşümünü gerektirir; zira tahakküm, üretim araçlarının mülkiyetinde, iş gücünün metalaşmasında ve emek sürecinin denetiminde yeniden üretilir. Pettit'in önerdiği kurumsal denge mekanizmaları bu yapısal ilişkileri dönüştürmede yetersiz kalabilir ve yalnızca onların yasal çerçeve içinde meşrulaşmasını sağlayabilir. Dolayısıyla Pettit, ekonomik eşitsizliklerin doğurduğu bağımlılık biçimlerini etik veya politik düzeyde tanısa da bu bağımlılıkların sistemsal nedenlerini yeterince sorgulamadığı için, özgürlüğü sosyal adaletle bütünleştirmekte ve teorik bir çerçeve çizmektedir. Böylece Pettit'in savunduğu biçimiyle cumhuriyetçi özgürlük, sınıfsal ve ekonomik güç ilişkilerinin şekillendirdiği gerçek tahakküm biçimlerini yalnızca normatif bir ideal düzeyinde ele alan bir özgürlük teorisi olarak nitelendirilebilir.

Cumhuriyetçi özgürlük kuramı, feminist teorisyenlerce de eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin temelinde Pettit'in tahakküm kavramının kamusal alan merkezli olduğu, özel alandaki güç ilişkilerini (aile, bakım emeği, duygusal bağımlılık) yeterince kapsamadığı bulunmaktadır. Hirschmann'a göre "kadınların özgürlüğü", yalnızca yasal haklara değil, görünmeyen tahakküm biçimlerinin fark edilmesine bağlıdır (Hirschmann, 2003, s. 53-57). Young'a göre, Pettit'in keyfilik tanımının içeriğinde olan başkasının çıkarlarını hesaba katmadan davranma yetkisi, ev içi tahakküm biçimlerini kapsayacak kadar geniş değildir. Çünkü pek çok kültürde ataerkillik çoğu zaman keyfi değil, normatif olarak meşrulaştırılmış bir iktidar biçimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Young, 1990, s. 36-39). Pettit'in "keyfi iktidara tâbi olmama" şeklindeki özgürlük tanımı, çoğunlukla siyasal veya kurumsal iktidar ilişkilerini hedef almaktadır. Fakat feminist teoriye göre özgürlük, yalnızca devletin ya da kamusal otoritelerin değil, aynı zamanda özel alanın hiyerarşik ilişkilerinin de dönüştürülmesini gerektirmektedir. Bu açıdan kadınların özgürlüğü yalnızca hukuksal statüye değil, duygusal, kültürel ve ilişkisel bağımlılıkların fark edilmesine de bağlıdır.

Pek çok toplumda ataerkil yapı, doğrudan zorlamayla değil, doğal ve ahlâkî olarak kabul edilen roller üzerinden işlemektedir. Bu durumda tahakküm, keyfi bir müdahale olmaktan çok, kültürel içselleştirme biçimini almaktadır. Pettit'in modeli, kurumsal yapılara odaklandığı için ifade edilen içkin iktidar biçimlerine daha az odaklandığından, özgürlüğü yalnızca "hesap verebilir kurumlar"ın alanı bağlamında değerlendirmektedir. Oysa feminist perspektife göre özgürlük hem kamusal hem özel ilişkilerde güç asimetrisinin fark edilmesi ve dönüştürülmesi süreci olarak nitelendirilmektedir. Pettit, tahakkümsüzlüğü yapısal bir hedef olarak tanımlasa da toplumsal cinsiyetin ürettiği duygusal ve bakım temelli bağımlılık biçimlerini siyasal analiz alanına dahil etmediği ölçüde, özgürlüğün toplumsal cinsiyet boyutunu nispeten görünmez kılmaktadır. Bu nedenle Pettit'in tahakkümsüzlük olarak özgürlük düşüncesi, feminist eleştirinin gösterdiği üzere, özgürlüğü korumayı amaçlarken aslında kadınların özgürleşme imkânlarını belirtilen hususlar çerçevesinde yeterince analiz etmeyen kamusal özgürlük paradigması olarak nitelendirilebilir.

5.Sonuç

Philip Pettit'in özgürlük anlayışı, modern siyaset felsefesinde özgürlüğü yeniden tanımlama yönünde atılmış en kapsamlı girişimlerden birini temsil etmektedir. Pettit, hem klasik cumhuriyetçiliğin tarihsel mirasını hem de modern liberalizmin birey merkezli özgürlük yorumunun yeniden değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Ona göre özgürlük, yalnızca müdahalesizlik değil; "keyfi iktidarın yokluğu" anlamına gelen tahakkümsüzlük durumudur. Bu anlayış, özgürlüğü salt bireysel bir nitelik olmaktan çıkarıp, toplumsal ilişkilerin ve kurumsal düzenin adaletine bağlar. Pettit'in düşüncesi, bu yönüyle özgürlüğü bir statü ve bir kurumsal güvence olarak yeniden temellendirmektedir.

Pettit'in yaklaşımı, modern siyaset teorisi açısından özgürlüğün negatif ve pozitif kategoriler arasında sıkıştırılmaması ve özgürlüğün toplumsal boyutunun görünür kılınması açısından önemlidir. Yine Pettit'in özgürlüğü bireysel irade veya moral özenetim meselesi olmaktan çıkararak, onu kamusal ve kurumsal bir etik düzenin konusu hâline getirmesi son derece değerlidir. Bu nedenle Pettit'in

cumhuriyetçiliği, hem liberal bireycilik hem de komüniteryen toplulukçuluk arasında bir tür üçüncü yol arayışı olarak değerlendirilebilir.

Pettit’in özgürlük anlayışının merkezinde “başkasının keyfi iradesine tâbi olmama” ilkesi yer alır. Bu ilke, özgürlüğü bireysel eylem kapasitesinden çok, toplumsal ilişkilerdeki asimetri derecesine göre tanımlar. Özgür olmayan kişi, yalnızca engellenen kişi değildir, aynı zamanda engellenme tehdidi altında yaşayan, yani başkasının keyfi kararına tâbi olan kişidir. Bu bağlamda özgürlük, dışsal engellerin yokluğu değil, keyfi müdahalenin imkânsızlığı anlamına gelir. Pettit’in bu yaklaşımı, Roma hukukunun “non sub homine sed sub lege vivere” ilkesine dayanmaktadır. Böylece insanın diğer insanların buyruğuna değil, yasaya tâbi olduğu durum özgürlüktür.

Bu yorum, özgürlüğü hukuki ve kurumsal güvenceye bağlamaktadır. Özgür birey, efendisinin merhametine bırakılmış köle gibi “şanslı” olsa bile, efendinin müdahale gücü sürdüğü sürece özgür değildir. Çünkü özgürlük, fiilî müdahaleden çok bağımlılığın koşullarına ilişkindir. Böylece Pettit, Hobbes’un negatif özgürlük tanımına köklü bir eleştiri getirir. Bu açıdan müdahalesiz bir durumda bile birey başkasının iradesine tâbiyese, özgürlükten söz edilemez.

Bu yönüyle tahakkümsüzlük, özgürlüğün sadece birey ile devlet arasındaki ilişkide değil, bireyler arası ilişkilerde de yeniden tanımlanmasını gerektirir. Aile, işyeri, piyasa ya da medya gibi alanlarda da bireyler, başkalarının keyfi müdahalesine açık olabilirler. Bu nedenle Pettit’in özgürlük teorisi, yalnızca hukukun değil, tüm toplumsal ilişkilerin keyfilikten arındırılmasını hedefleyen geniş bir normatif programdır.

Pettit’in en özgün katkısı, özgürlüğün kurumsal koşullarını sistematik biçimde tanımlamasıdır. Ona göre özgürlük, ancak belirli kurumsal tasarımlar içinde korunabilir. Bunlar; hukukun üstünlüğü, şeffaflık, itiraz/denetim ve hesap verebilirliktir. Özellikle “çift kanallı demokrasi” modeli —seçimsel ve itiraz edici denetim— bireyin yalnızca yönetenleri seçme değil, aynı zamanda onları sürekli gözetim altında tutma hakkını güvenceye alır.

Bu modelde yurttaş, yalnızca “yazar” değil, aynı zamanda “editör”dür; yani siyasal iktidarın işleyişine sürekli müdahil olabilen bir kamusal öznedir. Bu yaklaşım, klasik liberal demokrasinin temsilci modelini aşar ve yurttaşlık pratiğini aktif bir itiraz/denetim alanına dönüştürür. Pettit’e göre, özgürlüğün korunması, yalnızca oy vermekle değil, yönetilenlerin yönetenlerden sürekli gerekçe talep edebilmesiyle mümkündür. Bu, özgürlüğün biçimsel değil, yaşayan bir siyasal ilişki olduğuna işaret eder.

Ancak bu noktada, tahakkümsüzlüğün kurumsal mimarisinin pratikte işlemesi her zaman mümkün değildir. Demokratik sistemlerin fiilî işleyişinde, itiraz/denetim kanalları çoğu zaman tıkanabilir; yurttaşın itiraz hakkı hukuken mevcut olsa da siyasal kültür, ekonomik eşitsizlikler veya bilgiye erişim engelleri bu hakkı etkisiz kılabilir. Pettit’in modeli, teorik olarak kusursuz bir denge önerse de bu dengenin toplumsal güç dağılımı tarafından bozulabileceği gerçeğiyle karşı karşıyadır.

Pettit’in teorisinin en zorlayıcı yönü, tahakkümsüzlüğü yalnızca devletsel güçle sınırlamayıp, toplumsal ve ekonomik güçlere de teşmil etme çabasıdır. Bu çaba, özgürlüğü salt politik bir mesele olmaktan çıkararak yaşam dünyasının tamamına yayar. Ancak bu genişleme, beraberinde uygulama sorunlarını da getirir.

Modern piyasa ilişkilerinde, işveren-işçi, kredi veren-borçlu, devlet-şirket veya platform-kullanıcı ilişkileri gibi alanlarda güç asimetriteleri, hukuken sınırlı olsa da fiilen belirleyicidir. Tahakkümsüzlüğün gerçekleşmesi, yalnızca devletin yetkilerini düzenlemekle değil, bu asimetriteleri yeniden dengeleyebilecek sosyal politika, mülkiyet ve bilgi düzenlemeleriyle mümkündür. Pettit’in kuramı bu ihtiyacı sezmekle birlikte, ekonomik tahakkümün yapısal dinamiklerini yeterince derinlemesine çözümlememektedir. Bu nedenle Gourevitch ve Rostbøll gibi düşünürlerin eleştirileri önemlidir. Neticede özgürlük, üretim ilişkilerinde yeniden üretilen iktidar biçimleri hesaba katılmadan tam anlamıyla güvence altına alınamaz.

Benzer bir durum, dijital çağın yükselişiyle de gözlemlenmektedir. Algoritmik karar sistemleri, veri temelli gözetim mekanizmaları ve sosyal medya platformlarının davranış yönlendirme kapasitesi, bireyleri “görünmez bir müdahale” biçimiyle tahakküm altına alabilir. Bu durumda özgürlük, yalnızca politik iktidarın sınırlanmasıyla değil, bilgi ve teknolojinin demokratikleşmesiyle korunabilir. Pettit’in

kurumsal çerçevesi bu alanlara genişletilmeye müsaittir; ancak bu genişleme, klasik kurumsal hukuk araçlarının ötesinde yeni etik ve teknolojik düzenlemeler gerektirmektedir.

Pettit'e göre özgürlük onurla yaşamının adıdır ve bu bakış açısı özgürlüğün etik zeminini açıklamaktadır. Onur, bireyin yalnızca haklara sahip olması değil, bu hakların keyfi güce karşı korunması anlamına gelmektedir. Bu açıdan kurumların bireyleri keyfiliğe maruz bırakmadığı bir toplumsal düzen hem adil hem de nispeten daha özgür bir görünüm sergileyecektir.

Ancak burada da pratik bir zorluk vardır. Pettit, erdemin kurumsal tasarımıyla ikame edilebileceğini savunurken, özgürlüğün sürdürülebilmesi için kamusal bilinç ve yurttaşlık kültürüne yeterince alan açmamaktadır. Kurumların kendiliğinden adil işlemesi elbette zordur. Dolayısıyla adalet, yurttaşların aktif katılımıyla, kamuoyunun uyanıklığıyla ve eleştirel rasyonaliteyle beslenebilir. Eğer yurttaş, yalnızca kurumsal güvencelere güvenip kendi itiraz/denetim hakkını kullanmazsa, tahakkümsüzlük biçimsel bir güvenceye indirgenmiş olur. Bu durumda Pettit'in modeli, katılımcı demokrasinin ruhunu yaşatan Arendtçi eylem özgürlüğü fikrini kısmen zayıflatır.

Pettit'in kuramı, özgürlüğün gerçekleşmesi için güçlü bir normatif yön belirlese de bu hedefin reel siyasal ve toplumsal koşullarda tam olarak karşılanması güçtür. Tahakkümsüzlük, yalnızca kurumların kurulmasıyla değil, bu kurumların sürekli gözetim altında tutulmasıyla mümkündür. Günümüz toplumlarında ise demokratik denetim, zamanla bürokratikleşerek kendi kendini meşrulaştıran yapılar hâline gelebilmektedir. Bu durum, "keyfiliğin yeniden doğuşu" tehlikesini beraberinde getirebilir.

Örneğin, seçimlerle yenilenen ama şeffaflık ilkesini fiilen kaybeden bir siyasal sistem, biçimsel olarak demokratik olsa da cumhuriyetçi anlamda özgür değildir. Benzer biçimde, yurttaşların bilgiye erişiminde derin eşitsizliklerin bulunduğu bir toplumda, itiraz/denetim hakkı yalnızca belirli bir azınlık tarafından kullanılabilir. Bu tür yapısal engeller, Pettit'in idealindeki tahakkümsüzlüğün asimetriye karşı eşitlikçi zeminini zayıflatır.

Yine de bu sınırlılıklar, Pettit'in teorisini zayıflatmaktan çok, onun normatif gücünü görünür kılabılır. Zira tahakkümsüzlük, tıpkı adalet gibi, tam anlamıyla gerçekleşmeyen ama gerçekleşme yönünde sürekli çaba gerektiren bir ideal olarak nitelendirilebilir. Pettit'in modeli, özgürlüğün doğasını statik bir durum olarak değil, her zaman eksik kalan bir süreç olarak kavramaktadır. Bu nedenle tahakkümsüzlük, bir ütopya değil; kusurlu kurumlar içinde daha adil ilişkiler kurma yönündeki rasyonel bir umut olarak nitelendirilebilir.

Pettit'in kuramının en dikkate değer yönlerinden biri, özgürlüğü bir sonuç değil, süreç olarak tanımlamasıdır. Tahakkümsüzlük, varılan bir durum değil, sürekli yeniden kurulması gereken bir toplumsal dengedir. Özgürlüğü mümkün kılan kurumlar, aynı zamanda özgürlüğü tehdit etme potansiyeli de taşımaktadırlar. Bu nedenle hesap verebilirlik, demokrasinin içkin bir devinimi olarak sistem içerisindeki yerini korumalıdır. Neticede Pettit'in özgürlük felsefesi, modern demokrasiler için hem bir uyarı hem bir yön gösterici olarak nitelendirilebilir. Tahakkümsüzlük, bireylerin birbirlerinin merhametine kalmadan yaşayabildiği bir toplumsal düzen ideali olarak, hiçbir zaman tam olarak gerçekleşmeyebilir. Fakat onurlu bir yaşam için bireyin özgür kılınmasından başka bir yol da bulunmamaktadır. Pettit'in önerdiği bu ideal, özgürlüğü düşünmenin en insancıl ve en umut verici biçimlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Berlin, I. (2002). *Two Concepts of Liberty*. I. Harris (Dü.) içinde, *Four Essays on Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Carter, I. (2005). *How Are Power and Unfreedom Related?* *Political Studies*, 53(1), s. 19-38.
- Celikates, R. (2014). *Freedom as Non-Arbitrariness or as Democratic Self-Rule?* C. Dahl (Dü.) içinde, *To Be Unfree: Republicanism and Unfreedom in History, Literature, and Philosophy* (s. 37-54). Bielefeld: Majuskel Medienproduktion GmbH.
- Cicero. (2021). *Devlet Üzerine*. (E. Yavuz, Çev.) İstanbul: Kapra Yayıncılık.
- Çağla, C. (2007). *Mill*. İstanbul: Say Yayınları.

- Çelik, F. (2013). Modern Dönemde Cumhuriyetçi “Özgürlük” Anlayışı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, s. 125-163.
- Gaus, G. F. (2003). *Contemporary Theories of Liberalism: Public Reason as a Post-Enlightenment Project*. London: Sage Publisher.
- Gourevitch, A. (2013). Labor Republicanism and the Transformation of Work. *Political Theory*, s. 591-617.
- Hirschmann, N. J. (2003). *The Subject of Liberty: Toward a Feminist Theory of Freedom*. Princeton: Princeton University Press.
- Hobbes, T. (2012). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kramer, M. H. (2003). *The Quality of Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Machiavelli, N. (2021). *Discourses on Livy*. (N. H. Thomson, Çev.) Michigan: Independently Published.
- Mill, J. S. (2023). *Özgürlük Üzerine*. (S. B. Tartıcı, Çev.) İstanbul: Kapra Yayıncılık.
- Pettit, P. (1996). Freedom as Antipower. *Ethics*, 106(3), s. 576-604.
- Pettit, P. (1997). Freedom with Honor: A Republican Ideal. *Social Research*, 64(1), s. 52-76.
- Pettit, P. (1998). *Cumhuriyetçilik: Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Pettit, P. (2002). Keeping Republican Freedom Simple: On a Difference with Quentin Skinner. *Political Theory*, 30(3), s. 339-356.
- Pettit, P. (2005). The Domination Complaint. *Nomos*, 46, s. 87-117.
- Pettit, P. (2006). Democracy, National and International. *The Monist*, 89(2), s. 301-324.
- Pettit, P. (2012). Freedom in Hobbes’s Ontology and Semantics: A Comment on Quentin Skinner. *Journal of the History of Ideas*, 73(1), s. 111-126.
- Pettit, P. (2015). Three Mistakes about Democracy. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2(2), s. 1-13.
- Pocock, J. G. (1975). *The Machiavellian Moment : Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*. Princeton: Princeton University Press.
- Rostbøll, C. F. (2008). *Deliberative Freedom*. Albany: Suny Press.
- Sandel, M. (1996). *Democracy’s Discontent: America in Search of a Public Philosophy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Scanlan, J. P. (1958). J. S. Mill and the Definition of Freedom Source. *Ethics*, 68(3), s. 194-206.
- Skinner, Q. (2012). *Liberty Before Liberalism*. New York: Cambridge University Press.
- Taylor, C. (1995). *Philosophical Arguments*. Cambridge: Harvard University Press.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press.

Research Article

Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlüğün İmkânı

The Possibility of Freedom as Non-Domination

Demet KONUR ŞEN Asst. Prof. Dr., Kirikkale University, Faculty of Humanities and Social Sciences, demet_konur@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-4951-0947	Kamil ŞAHİN Prof. Dr., Kirikkale University Faculty of Humanities and Social Sciences sahinkml@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-8208-3916
---	---

Extended Summary

This study examines Philip Pettit's attempt to conceptualize freedom as “non-domination,” which gives a new meaning to the concept of freedom in contemporary political philosophy. Historically, freedom has been defined in different ways throughout the history of thought and has been closely tied to the structure of political power in each period. In the modern era, freedom has generally been discussed through two traditions. The first tradition is the negative understanding of freedom, which equates freedom with the protection of the individual from external interference. The second tradition is the positive understanding of freedom, which emphasizes the individual's ability to exercise control over their own actions and life. Pettit finds these two approaches insufficient because, he argues, freedom cannot be explained solely by the removal of external obstacles or by the individual having complete authority over their own destiny. Freedom entails existing without being subject to another person's will, that is, without living under arbitrary power. In this sense, freedom is a phenomenon dependent not only on the will of the individual but also on the structure of social order.

The core objective of this study is to demonstrate that freedom is possible not merely through non-interference, but within an order where arbitrary power is institutionally constrained. In this context, the research discusses Pettit's approach, which transforms freedom from an individual condition into a social status, in its philosophical, ethical, and political dimensions. Pettit's understanding of freedom is a modern interpretation of the classical republican tradition. Inspired by the concept of citizenship in ancient Rome, this tradition defines freedom as “not being under the command of another.” For Roman citizens, being free meant not being subject to the will of a master. Pettit reinterprets this legacy, re-establishing freedom as a status protected by law and institutionally guaranteed against arbitrary power. In this sense, freedom is not only individual autonomy but also a way of life based on equality and reciprocity within the institutional structure of society.

The study adopts a qualitative analysis approach as its methodology. The study employs a comparative analysis of Pettit's foundational works alongside the contributions of Berlin, Hobbes, Mill, Arendt, Sandel, Taylor, and feminist critiques, meticulously tracing conceptual distinctions and convergences. The analysis aims to relocate the relationship between domination and freedom from abstract philosophical debate to a concrete social and political context. Therefore, the study, with its text-based philosophical analysis method, has both a conceptual and a normative questioning quality. Pettit's concept of freedom successfully introduces a collective and institutional dimension, challenging the individualistic paradigm of classical liberalism. Thus, freedom is considered not only as the individual's capacity to act without hindrance, but also as a social status dependent on the existence of fair and accountable institutions.

According to Pettit, domination is the power of a person or group to arbitrarily interfere with another person. Even if this interference does not actually occur, the mere existence of that power eliminates

freedom. An unfree person is not only one who is physically impeded from acting, but one who is structurally subservient to the arbitrary will of another. Therefore, freedom is possible not only through the absence of physical barriers, but also through the structural exclusion of arbitrary will. The elimination of domination can be achieved not only through individual good intentions, but also through the orderly, predictable, and controllable functioning of institutions. Pettit identifies two conditions for preventing arbitrariness: the procedural condition, namely that interventions are based on general rules and clear procedures; and the substantive condition, namely that interventions consider the reasonable interests of those affected and that their justifications are publicly defensible. These two criteria transform freedom into an institutional safeguard against arbitrariness.

Pettit's understanding of freedom is therefore based not only on individual virtues but also on the fair functioning of social institutions. As long as institutions are accountable, subject to oversight, and open to citizen participation, non-domination can be sustained. Pettit calls this idea "dual-track democracy." According to this view, freedom can be protected through two channels of oversight. The first is oversight based on elections; citizens elect their leaders at regular intervals and can remove them from office when necessary. The second is mechanisms of objection and monitoring; citizens can continuously monitor those in power through channels such as the judiciary, the media, ombudsmen, civil society, and the like. In this way, citizens become active agents who can intervene in governance not only at election time but at all times. In explaining this situation, Pettit emphasizes that citizens must have an active supervisory role not only in lawmaking but also in the implementation of laws. Freedom thus becomes a continuous social process.

The study critically tests Pettit's theory by juxtaposing it with different traditions of thought. Liberal thinkers argue that Pettit excessively ties freedom to the control of the public sphere, distancing it from individual autonomy, and prioritizes security over freedom. According to them, an individual is free as long as they are not actually prevented from acting; the possibility of intervention does not eliminate freedom. Communitarian thinkers, on the other hand, claim that Pettit's excessive emphasis on institutions pushes civic virtue and the moral dimension of communal life into the background. According to them, freedom is possible not only through institutional guarantees but also through community consciousness and values oriented toward the common good. Marxist thinkers point out that Pettit does not give sufficient attention to forms of economic domination, noting that power inequalities persist in areas such as workplace relations, property structures, and market mechanisms. Feminist critiques emphasize that Pettit's concept of domination excludes invisible forms of power in the private sphere. Forms of domination produced in areas such as family relationships, care work, or emotional dependency often go unnoticed because they are considered legitimate. In this respect, while Pettit's model is powerful in explaining freedom in the public sphere, it fails to sufficiently transform the social power relations in the private sphere.

These criticisms reveal the limitations of Pettit's theory, but they also highlight its normative power. This is because the principle of non-domination applies not only to political relations but also to economic and cultural spheres. Pettit's thinking offers a dynamic normative framework that extends freedom to all areas of life. The study emphasizes that this framework can only gain meaning through social consciousness, ethical responsibility, and citizen participation. The fair functioning of institutional structures is only possible with the existence of a critical public consciousness that monitors these structures. Therefore, Pettit's understanding of freedom requires social consciousness as much as institutional guarantees.

The fundamental conclusion reached by the research is that freedom can only be realized in a system where arbitrariness is institutionally constrained. This is based on three fundamental conditions: the elimination of arbitrariness in the use of power, the accountable functioning of institutions, and the active participation of citizens in this process. In societies where these conditions do not coexist, freedom remains a formal right. Pettit's understanding of freedom transcends the formal limits of liberal democracy and envisions a political life based on the continuous participation of citizens. However, there are also difficulties that this model may encounter in practice. The formal existence of democratic institutions does not mean that they function effectively. Inequalities in access to information, economic dependencies, and cultural habits can prevent citizens from exercising their right to dissent. In this case,

freedom is reduced to a mere legal discourse. The fair functioning of institutions is only possible with constant oversight, critical thinking, and a sense of public responsibility.

The overall conclusion of the study is that freedom is a phenomenon that expands from individual autonomy toward social reciprocity. Freedom from domination is the condition for an individual to live with dignity and to have the power to determine their own life. This understanding transforms freedom from merely an individual right into a public responsibility. Pettit's approach provides a strong philosophical foundation for rethinking the principles of justice, equality, and accountability in modern democracies. Freedom is possible not only in the absence of interference but also within a social order where arbitrariness is institutionally eliminated. Therefore, non-domination retains its importance as both an ethical and political measure of free life in contemporary societies.